

УДК 37.061:364.144

Ліліанна КЄЙЗІК (Lilianna KIEJZIK)

ЖІНКИ І ОСВІТА

(до питання про витоки навчання жінок)¹

У статті представлені декілька аспектів освіти жінок, які детальніше розглянуті в книзі «Жінки в філософії. Філософи про жінок. Суб'єктивні есе» [Kobiety W filozofii. Filozofowie o kobietach. Eseje subiektywne] (Зелена-Гура, 2012). Автор звертає увагу на проблеми жіночої освіти в часи античності. Розглянуто основні філософські школи того часу (наприклад, «Піфагорійський союз»), а також ідеї найвідоміших жінок, які займалися філософією і наукою (наприклад, Периктіона, Санфо, Арістоклея, Гіпатія). У статті показано, що в різних античних філософських і наукових текстах ми зустрічаємо імена, які точно були іменами жінок. Хоча ми не маємо багато інформації про них, однак відомо, що були філософами і вченими. Як правило, вони були доньками вчителів філософії і математики, або ж походили із багатих сімей. Авторка аналізує джерела з історії жіночої освіти, вказує на труднощі із якими стикалися жінки, які хотіли навчатися і займатися наукою в світі античності, який був переважно чоловічим і характеризувався мізогінією.

Ключові слова: історія освіти, освіта жінок, мізогінія, школа для жінок в античності

Характерним є те, що протягом століть філософами були передусім чоловіки. Жінки, які були поневоленими і не мали власності, не могли навчатися, а, відтак, не брали участі у публічному житті. Тяжке становище жінок у багатьох культурах спостерігається донині. В Європі відбулися суттєві зміни, коли в кінці VII – на початку VI ст. до н. е. на Іонійських островах народилася філософія. Це не означає, що змінилося усе, що жінки отримали рівні права і рівні можливості в навчанні, в професійній діяльності, в житті. Це лише теорія, а на практиці буває по-різному. Оскільки феміністичні організації й надалі звертають увагу і наголошують на прикладах насилля по відношенню до жінок (не лише фізичного, хоча воно найчастіше трапляється, але й інтелектуального), ми бачимо, як багато щепотрібно зробити.

¹ Стаття є представленням декількох аспектів, які я розвиваю в книзі «Жінки в філософії. Філософи про жінок. Суб'єктивні есе» (Kobiety w filozofii. Filozofowie o kobietach. Eseje subiektywne, Zielona Góra 2012). Переклад з польської Д.Шевчука.

В III книзі «Політики» Аристотель, мабуть, найбільш значимий з філософів, афінець, який жив у IV ст. до н. е., писав, що **демократія** – це найгірший з устроїв, це устрій, який вироджується. Так само й **тиранія** (єдиновладдя на користь одного) і **олігархія** (влада багатих меншин, вихідців із благородних родин, коли користь отримують лише нечисленні). В демократії владу мали численні вільні громадяни, однак бідні, і такий устрій ніколи не буде справедливим, оскільки користь мають бідні, але вона є суб'єктивною, особистою, не для загалу. Трьома добрими формами правління є **монархія** (тут владу має один для користі усіх), **аристократія** (це влада групи громадян задля досягнення спільного блага) і **політія**. При цьому найдосконалішим устроєм була для Аристотеля **політія, тобто влада громадян**. Благотворенням держави мало бути не лише збереження життя, але також життя красиве і чеснотне, себто найкращим устроєм буде той, в якому перевагу мають люди, що стоять на найвищому моральному та розумовому рівні. Тому не так важлива форма врядування, це може бути монархія чи аристократія, важливим є принцип, що реалізується в політичному житті, себто благо усіх, **спільне** благо.

Давайте помислимо, як в грецьких демократіях можна було цей принцип реалізувати, якщо її основою мала бути **сім'я**, яка складалася з **чоловіка** – голови дому, а також з матері і дітей. Щоправда ми не знаємо висловлювань, що дружина є власністю чоловіка, подібно до рабів чи предметів, але вона **належала до майна чоловіка**. В грецькій демократії жінки не мали прав. Їх трактували як інкубатори, які повинні народжувати вільних грецьких громадян (афінських, чи, наприклад, антиохійських). Дівчата виходили заміж в дуже ранньому віці – в дванадцять, тринадцять, чотирнадцять чи п'ятнадцять років. А після народження дітей не мали часу на щось інше, окрім піклування про дітей. Тож нічого дивного, що жінки в Греції були **неосвіченими. Так, були зовсім неосвіченими!** Не навчалися, проводили час в частині будинку, що була призначена для служби і невільників, не брали участі в дискусіях чоловіків. **Хіба що були проститутками**. Проституція була в Греції легальною, оподатковувалася, хоча й витіснена за межі *полісу*, стародавніх грецьких міст. Були, звісно, градації проститутток, найвище в ієрархії знаходилися гетери, які були, як правило, вільними жінками. І вони були освіченими, їх навіть запрошували до тзв. **гімнасій, вони брали участь в симпозіях**, розмовах, диспутах, скрашували час чоловіків, граючи на музичних інструментах.

Як жінки могли жити в такому суспільстві! Їхня роль була ніяка. Наука, філософія були для жінок недоступними. Навіть якби вони хотіли вчитися, то не могли, такий був тогочасний стан сімей, які навіть Аристотелем були названі **patrumonium (майном батька, від волі якого усе залежить)**. Крім того, греки також вважали, що більшість того, що є злим,

пов'язане із демонами жіночої статі: ламіями, сиренами, чародійками, гарпіями, ериніями та іншими. Греки побоювалися жінок, воліли тримати їх на замку.

Зустрічаємо однак у різних записах стародавніх вчених імена, які точно є іменами жінок, і хоча не маємо про них надто багато інформації, знаємо, що вони були вченими. Як правило, це були доньки вчителів філософії, математики чи астронемії, яких їхні батьки забирали з собою до тогочасних шкіл, до Академії. Вони були багатими, оскільки походили з кіл грецької аристократії, незаміжніми. Або взагалі не виходили заміж і мали час навчатися, або виходили заміж потім, але тоді про них найчастіше забували. Хоча вони були рідкістю в філософії, не були дивиною, збоченням, не були чимось незвичним, їх природньо сприймали в Греції. Взагалі тоді мало чому дивувалися. Здивування, сумнів, запитання були зарезервовані для науки, а не для життя.

Правдоподібно, що одна з перших гречанок-філософинь була в VI ст. до н. е. (а, отже, тоді, коли філософія народилася) ученицею Піфагора на ім'я **Периктіона**. Ми не знаємо, чи вона жила на острові Самос, де знаходився грот, в якому Піфагор навчав, чи вони зустрілися раніше, чи належала вона до Піфагорійського союзу, який був таємним товариством. Не знаємо також жодних її писаних творів. Ймовірно вона не була авторкою в тому сенсі, що не писала філософських трактатів. Однак точно вела вчені дискусії, інакше її ім'я не було б відомим. В школі Піфагора навчалися й інші жінки. Однією з них, мабуть, була **Теано**, яка навіть стала його дружиною. Щодо неї також нічого не знаємо; ніби-то писала філософські трактати, але оскільки в ті часи Піфагор багато своїх праць писав разом із іншими вчителями, а також із учнями своєї школи, не можна виключати, що участь в цьому приймала також Теано. Відомо, що вона займалася не лише філософією, але й астрономією, математикою, медициною (хоча в VI ст. до н. е. медицина в тому сенсі, якого їй надав Гіпократ, ще не існувала, тобто скоріше за все це був якийсь різновид храмової медицини), педагогікою та фізикою.

Згадаймо про інших жінок, спочатку про Саффо (628-568 рр. до н. е.) – найвідомішу поетесу стародавньої Греції. Вона не була філософом, але писала філософські панегірики і описувала любов. А любов, без сумніву, була феноменом філософії. Вона народилася на острові Лесбос, її батько загинув, коли мала лише декілька років, виховувала її мати – Клеїс, і дядько – Евригій. Вірші почала писати, коли їй було сімнадцять років. Перші твори були присвячені матері, яку дуже любила, а також братам. Саффо вийшла заміж за багатого і мудрого чоловіка – купця Керкіла, якому народила доньку. Назвала її на честь матері – Клеїс. Коли чоловік помер, вона отримала в спадок великий маєток.

Другий раз заміж не вийшла, а зайнялася організацією центру культури Афродити. Ним став її дім на острові Лесбос, який вона перетворила на **школу для дівчат**. Виховувала там молодих аристократок, вчила їх музики, танцю, рухатися, вдягатися, добрих манер. Таких шкіл було на той час в Греції декілька, усі вони конкурували між собою. Треба було добиватися прихильності учениць. Сапфо була для них матір'ю, переживала разом з ними неспокій, невдачі і радості. Намагалася також модно і красиво вдягатися, щоб стати для них прикладом. Вона була для них просто приятелькою. Ця чуттєвість та полум'яні вірші стали потім причиною всіляких натяків на лесбійське кохання. Однак, скоріше за все, це перебільшення, оскільки жодні писемні джерела не підтверджують цих пліток. Зате була Сапфо шанована і любима за життя. Платон називав її **Десятою Музою**, Антипар – **Гомером жіночого роду**. Прожила шістдесят років, видала десять томів поезії, хоча до наших днів збереглися лише фрагменти. Оспівувала дружбу, богинь: Геру і Афродиту, писала вірші для своєї доньки, для брата, коли той оженився з гетерою Доріхою.

Іншою важливою жінкою була **Діотіма**. Жила в V ст. до н. е. і скоріше за все її учнем був Сократ. Той самий Сократ, який першим направив філософські роздуми на людину і який вважається творцем **етики**, науки про мораль. В Платонівському діалозі «Бенкет» Діотіма є однією із співрозмовниць, висловлюється на тему інтелектуальної творчості як чинника безсмертя тих, чії душі більше, аніж тіла, повні насіння. Очевидно, що мова йшла про філософів.

Згадаймо про ще одну жінку-філософа, яка жила трохи пізніше, а саме у II ст. до н. е., яку називали «чародійкою із Фесалії». Це була **Аглоніка**. Вона ймовірно була красивою і зарозумілою. Вміла передбачати затемнення Місяця. Розповідали навіть, що Місяць був поневолений прекрасною Аглонікою. В Греції відомим і популярним став вислів: «Слухатися як Місяць Аглоніку». Вона була типовою жінкою-совою, довго вночі не могла заснути, а рано важко прокидалася. Одного разу, коли її мучило безсоння, вона почала спостерігати за планетами і так сильно її це захопило, що стала вивчати астрономію. Тоді, мабуть, і пізнала закономірності циклу затемнень. Оскільки була зарозумілою, користувалася абстрактними поняттями, яких не розуміли прості люди, а вона не мала бажання їх пояснювати, вважаючи це марнуванням часу, тому й називали її неприступною. Почали підозрювати, що вона має надприродні здібності, що, мабуть, вона чародійка, якщо її слухаються планети. Аглоніка цього не заперечувала, сміялася із незнання інших, гордувала звичайними людьми. Точно невідомо, як вона померла, скоріше за все звичайно. Тоді не палили чарівниць на вогнищах і не каменували. Це буде вчинено з Гіпатією кілька століть пізніше.

Одна з найбільш відомих античних шкіл діяла в VI ст. до н. е. в Кротоні в Греції. Це була закрита, езотерична спільнота, до якої не усі мали доступ. Керував нею Піфагор, італійський філософ, який народився на острові Самос. Школа давала своїм учням доступ до Піфагорійського союзу, своєрідного таємного товариства. Воно не було політичною організацією, а радше етичною. А справжньою основою Союзу були релігійні вірування, до яких пристосовувались етичні погляди. Основою їх були містерії, тобто спеціальні заходи, які відомі лише втаємниченим і мали їх душам дати можливість спілкуватися із богами. Скоріше за все з метою єднання із божеством і, таким чином, визволення із обійм матеріальності, тілесності та самої смерті. Однак цей шлях надзвичайно довгий, адже людська душа повинна пройти через ряд втілень. Щоб пришвидшити цей процес людина повинна дотримуватися певних таємних ритуалів.

Ймовірно Піфагорійський союз зникнув би в мороці історії, як багато інших релігійних союзів і сект, якби не те, що лише він один розвивав науку і наукову працю як засіб очищення душі. Себто замість шаленого танця (як, наприклад, в орфічних містеріях) і музики піфагорійці наполягали на наукових дослідженнях і аскетичному житті. **Це принесло для них безсмертя і, таким чином, пам'ять нащадків.** Слід додати, що вони першими висловили твердження про кулеподібність Землі та інших планет. Цікаво, що до цього твердження вони прийшли не на основі астрономічних спостережень, а тому, що форма кулі для них здавалася найдосконалішою, найкрасивішою і, таким чином, найбільш відповідною для Всесвіту.

В школі Піфагора навчалося небагато учнів. Скоріше за все це були діти багатих батьків, які сплачували для школи значні кошти, і які були в стані це робити. Доступ до Союзу був ще більш обмеженим. Прийняття передували **багаторічні** приготування і випробовування, які не завжди закінчувалися успіхом для кандидата. Зобов'язував строгий принцип мовчання, ніхто не міг зрадити таємного знання, публічно філософувати, дискутувати про таємниці Всесвіту. Разом з тим, в Союзі панувала рівність його членів, а також рівність майна (учні віддавали своє майно на користь спільноти) і рівність зв'язків, дружби. Піфагор твердив, що між друзями усе є спільним, а дружба – це рівність. Приналежність до Союзу, без сумніву, була відзнакою.

В школі навчалися також жінки. Вони цінувалися так само, як і чоловіки, філософували на рівні з ними. Ямвліх, автор «Життя Піфагора», назвав у своїй книзі шістнадцять жінок – учениць школи. Скоріше за все, це неповний список, оскільки інші джерела називають додатково ще двох доньок Піфагора: Мню і Сару, які приймали участь в редагуванні праць Піфагора. Античний історик філософії, праці якого збереглися до нашого часу – Діоген Лаертський – називає інше ім'я – **Дамо** – доньки Піфагора.

Ймовірно саме їй він подарував свої спогади, але застеріг, щоб нікому їх не показувала, окрім домашніх. Дамо, хоча й могла б їх продати за великі гроші, не зробила цього. Більше цінувала батьківську заповідь і бідність, аніж золото.

Розповідають також, що філософ перейняв етичні погляди від дельфійської жриці **Арістоклеї**, з якою міг зустрічатися і обговорювати проблеми. Звісно, була ще згадана вище **Теано з Кротона**, жінка Піфагора. Діоген Лаертський згадує, що її тексти стосувалися питань статі, шлюбу, етичних проблем. Говорить також про її трактати, ймовірно залишила їх щонайменше декілька, а для цікавості додамо, що її син, який після смерті Піфагора керував школою, не залишив жодного трактату. Відома також розповідь про одну із піфагорійок на ім'я **Тіміха**, яка, потрапивши в небезпеку, відгризла собі язик, щоб під час тортур не зрадити таємницю спільноти.

Вважається, що Піфагор вів своєрідні заняття для жінок, які не були членами Союзу, світських жінок. Сьогодні ми могли б сказати, що він проводив щось на кшталт наукового семінару. Робив це у храмі Гери, навчав, як жити, як бути вірною в шлюбі (виглядає на те, що з цим були проблеми в Стародавній Греції), про побожність. Мабуть, закінчував свої лекції сентенціями, які стали відомими й збереглися до нашого часу. Зацитуємо деякі із них: *мова – це срібло, а мовчання – золото; живи без комплексів; людину по-справжньому пізнаємо лише після її смерті; поспішай поволі; покажи себе в справах, а не в деклараціях*. Радив також, що їсти, а якої їжі остерігатися. Сам живився медом, бджолиним віском і хлібом, натомість уникав в їжі морську рибу. На обід йому подавали спочатку овочі.

Як бачимо, стать не була для піфагорійців обмеженням в доступі до науки. Поділ відбувався радше по лінії друг-чужий, а не чоловіки-жінки. Однак така висока позиція жінок в Союзі була для Греції радше винятком. В приватних будинках своїх батьків, а потім чоловіків вони мали навіть окремі кімнати, відразу біля приміщень для рабів та доглядальниць за дітьми, а не в частині для чоловіків. Усі жінки в Греції, навіть найбагатші, працювали. Ткали пеплоси й хітони, вчили доньок читати і танцювати, наглядали за працею рабів, часом малювали. Свободу (подібну до тієї, яку мали члени Союзу) жінки отримали лише в неоплатонівських школах, майже тисячу років пізніше, себто уже в нашу еру і прикладом таких жінок була **Гіпатія**, про яку будемо говорити нижче. Тут слід додати, що умови для інтелектуального розвитку піфагорійки мали чудові. Вони не мали обов'язку займатися хатніми справами, господарством, організацією життя, були в певному сенсі ізольованими в школі, а потім в Союзі. Там хтось інший фізично працював, а вони могли лише навчатися.

Становище жінок, а також можливості освіти, покращуються разом із відходом в історію класичної епохи, тобто часів Аристотеля. Додамо, що

епоха Аристотеля була свідком занепаду величі і авторитету Афін. Перемога, яку в пелопонеській війні здобула Спарта, надала цьому *полісу* впевненості в собі, а також змінила долю жінок. Вони стали більш вільними. А завоювання Александра Македонського відкрили перед греками інші перспективи. З'явилися нові наукові центри в Александрії, в Пергамі, які залишили колись славні Афіни далеко позаду. Наслідком цих усіх явищ були зміни у звичаях. Жінки отримали більшу свободу, мали можливість навчатися, їх допускали до чоловічого товариства, їм було надано права, які раніше мали жінки лише в Спарті. Там вони могли займатися своїм майном, самі виходили на вулиці, проводили дітей до вчителя, брали участь в релігійних святкуваннях. Це вже були інші жінки, це були господині дому, статечні матрони, дотепні гетери. Лише старі жінки, як і раніше, висміювалися, порівнювалися зі смертю, ніхто з ними не рахувався.

Поговоримо тепер про **Гіпатію – першу філософію *sensu stricto***. Вона народилася і жила в IV ст. в Александрії, місті, яке на той час вважалося світовою столицею науки і культури. В Александрійському музеї – різновиді Академії, найбільшому навчальному закладі стародавнього світу – вона отримала кафедру. Визнавала філософію Платона і неоплатонізм, що був на той час найбільш значимою філософською системою.

Вона вчилася поряд зі своїм батьком, супроводжуючи його всюди з ранніх років, дискутуючи з ним, коли він писав коментарі до трактатів Евкліда і Птолемея. У такий спосіб увійшла в коло філософської проблематики, а також сама писала коментарі до праць відомих вчених. Після смерті батька, будучи уже самостійною дослідницею, читала лекції та вела диспути в науковому центрі Александрії, де найчастіше перебувала.

Слід сказати, що зосередження уваги на математиці і астрономії було для Гіпатії шляхом до досягнення справжньої мети – пізнання філософії буття, себто філософії того, що існує. Гіпатія трактувала філософію як «релігійну містерію», яка може нас привести до отримання таємного знання про реальність, до пізнання первопричини земного світу. Завдяки цьому постійному прагненню відкрити метафізичну таємницю можемо дійти до **істини**, до мудрості, до досконалості. Платон схиляв людину до очищення душі, до непіклування про тіло, до возволення із неволі тіла. Людина не повинна піддаватися своїм пристрастям, сексуальному потягу, повинна панувати над собою. Гіпатія ніколи не вийшла заміж, хоч мала багатих і шанованих женихів, які до неї залилися. Вона вела аскетичне життя, була незайманою. Відома історія про те, як один молодий аристократ, який в неї закохався і вирішив зізнатися їй у коханні, став перед нею, будучи готовим до зізнання. Тоді вона показала йому свою закривавлену прокладку і промовила: «Це є те, що ти, насправді, кохаєш, молодий чоловіче, не ЛИШЕ КРАСУ». І ніхто ніколи більше її не турбував своїми афектами.

Як відомо, Гіпатія неабияк цінувалася не лише серед студентів, себто (як сьогодні говориться) в середовищі, але також захоплювалися її розумом подорожні, приїзджі, представники імперської влади. Знаючи про це, Гіпатія читала два види лекцій. Перший вид – це були лекції для широкої публіки, вони відбувалися в її домі. Представляла на них історію філософії, або ж готувала коментарі до думки відомих математиків. Не знаємо, чи трактувала їх серйозно, оскільки вважала, що філософія призначена для еліти, для вибраного кола людей. Прості, неосвічені люди ніколи не пізнають таємницю природи. Можуть навіть тривіалізувати філософію, кепкувати з неї. Натомість другий вид лекцій з філософії історії, математики, моралістики та астрономії Гіпатія читала для своїх учнів. Вони мали зовсім інший характер. Були секретом, складали таємницю, стали обрядами і містеріями. На цих лекціях не лише інтерпретувалися тексти філософів, але й співали пісні, молилися, медитували.

Учнями Гіпатії були сини заможних людей, аристократів, не лише з Александрії, але й з інших місць. Вони творили закрите середовище, недоступне для простих, звичайних людей. Як свідчать тексти, які дійшли до нас, ніде не було оприлюднено, що відбувалося під час лекцій. Звідки ж ми тоді знаємо (після стількох років), якими вони були? Отож, знаємо із листів одного з учнів до своєї вчительки. Ті листи писав **Сінезійз Кірени, майбутній єпископ Птолемаїди**, християнин. Іншим відомим студентом Гіпатії був Орест, який пізніше став префектом імператора в Александрії, намісником Єгипту, також християнин

Слід пояснити, що в IV столітті християнство уже пережило період катакомб, не мусило ховатися, не було вже мучеників. Воно перетворюється із релігії, яку толерують, на державну релігію, а Церква стає офіційною її організацією. Однак долучалися до християн, окрім осіб, які дійсно визнавали Месію, також авантюристи, звичайні, агресивні бідняки, якими було легко маніпулювати, оскільки вони були темними і неосвідченими. Саме вони спричинили трагедію.

Гіпатія не брала участі в політичному житті, незважаючи на це, її позиція серед високопосадовців Александрії була дуже значимою. Вони приходили до неї, коли отримували посаду, здійснювали куртуазні візити, просили про поради. Вона була також радницею представників міської влади. Еліта міста завдяки зустрічам із нею мала можливість контактувати із багатьма відомими особистостями, мислителями. Усіх вона шанувала, вважала, що не має ворогів, що нікому не загрожує. Ставши в 385 році єпископом Александрії, **Феофіл**, християнин, який боровся із язичництвом, виступав проти Гіпатії, можливо тому, що вона не прореагувала на закриття святилищ, присвячених старим богам Греції, займаючи дещо відсторонену позицію щодо подій. Вона вважала, що її проблемою є питання філософії,

а не релігії чи політики. Але племінник Феофіла – **Кирило**, коли в 412 році зійшов на єпископський престол в результаті певних обставин, почав релігійні чистки. В результаті дійшло до конфлікту між ним і світським представником імператорської влади – Орестом, бувшим учнем Гіпатії. Філософія стала на бік Ореста. За її прикладом активно почали брати участь в публічному житті її учні, а оскільки вони були багатими, високоповажними, впливовими та прогресивними, то склали небезпечну загрозу для Кирила. Той почав втрачати визнання та престиж, а, відтак, вирішив взяти справу в свої руки. Доручив **парабаланам** (молодим чоловікам, які походили із міської бідноти і займалися тим, що збирали хворих на вулицях міста) поширити негативну «рекламу» проти Гіпатії. Це не було складно, оскільки філософія користувалася повагою багатих людей, але більшість мешканців міста складала все ж біднота, неосвічена маса. Почали розповідати плітки про ніби-то таємні практики, що проводилися на заняттях у школі Гіпатії. Поширювали розповіді, що там займаються ворожіннями, астрологією та чорною магією. Почали називати її відьмою. До Гіпатії, звісно, доходили чутки, але вона не переймалася ними, вважаючи, що якщо нікому не шкодить, любить знання, науку, то ніхто не зашкодить і їй. Як сильно вона помилялася! Якою наївною вона була, вважаючи, що мудрість зможе її захистити!

Однієї ночі сталася трагедія. Люди запального характеру прослідкували, коли Гіпатія буде повертатися додому, витягнули її з лєктики, затягнули під церкву і закидали до смерті камінням. І ніхто не допоміг Гіпатії: ані слуги Ореста, ані солдати, ані перехожі. Її тіло вивезли за межі міста і там спалили. Вважається, що головним сценаристом її вбивства був Кирило, хоча доказів цьому немає. Однак відомо, що він підбурював проти неї.

Деякі з істориків, наприклад британець Едвард Гіббон, твердять, що Гіпатія була символом занепаду старого, раціонального, наукового, чудового світу, який переможено варварським світом, який був темним, фанатичним, середньовічним. Цей новий світ ненавидів жінок, а першою жертвою цієї ненависті стала саме Гіпатія. Потім часто жінок, які піднімалися над посередністю чи не поміщалися в рамки прийнятих стереотипів, називали відьмами і палили на вогнищі. Чи правда це стосовно Гіпатії? Важко сказати однозначно. Її вбивство мало скоріше політичний характер, а не релігійний. Однак його було визнано саме релігійним.

Наступна епоха – Середньовіччя – не змінила становища жінок. Навпаки, повсюдне панування мізогінії продовжило найгірші традиції античності. Визнаємо, що можливо менше ролі грецької традиції, а більше римської в розповсюдженні образу жінки – злої, інтригантки, уїдливої баби, відьми, брехливої коханки. На справжню емансипацію жінок треба було ще довго чекати.

Література:

1. Arystoteles. Polityka [Tekst] / Arystoteles ; przeł. L.M. Piotrowicz. – Warszawa, 2003.
2. Dzielska M. Hypatia z Aleksandrii [Tekst] / M. Dzielska. – Kraków: Universitas, 2006. – 242 s.
3. Diogenes Laertios. Żywoty i poglądy słynnych filozofów [Tekst] / Diogenes Laertios; przeł. I. Krońska, K. Leśniak, W. Olszewski. – Warszawa: PWN, 1982. – 707 s.
4. Gilmore D. D. Mizoginia, czyli męska choroba [Tekst] / D. D. Gilmore ; przeł. J. Morgański. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2003. – 367 s.
5. Kobiety w filozofii. Filozofowie o kobietach. Eseje subiektywne [Tekst] / red. L. Kiejzik. – Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2012. – 213 s.
6. Religie starożytne Bliskiego Wschodu [Tekst] / red. K. Pilarczyk. – Kraków: Wydawnictwo WAM, 2008. – 566 s.

Ліліанна Кейзік. Женщины и образование (к вопросу об истоках обучения женщин)

В статье представлены несколько аспектов образования женщин, которые более детально рассмотрены в книге «Женщины в философии. Философия о женщинах. Субъективные эссе» [Kobiety w filozofii. Filozofowie pro kobietach. Eseje subiektywne] (Зеленая-Гура, 2012). Автор обращает внимание на проблемы образования женщин в эпоху античности. Рассмотрены основные философские школы того времени (например, «Пифагорейский союз»), а также идеи известных женщин, которые занимались философией и наукой (например, Периктиона, Сапфо, Аристоклея, Гипатия). В статье показано, что в разных античных философских и научных текстах мы встречаем имена, которые точно были именами женщин. Хотя у нас нет много информации о них, однако известно, что они были философами и учеными. Как правило, они были дочками учителей философии и математики, или происходили из богатых семей. Авторка анализирует источники истории женского образования, указывает на трудности, с которыми встречались женщины, которые хотели учиться и заниматься наукой в мире античности, который был преимущественно миром мужчин и характеризовался мизогинией.

Ключевые слова: история образования, образование женщин, мизогиния, школа для женщин в античности.

Lilianna Kiejzik. Women and education (introduction to reflection about the beginnings of women's learning).

The article presents several issues that have been shown in the book *Women in Philosophy. Philosophers about Women. Subjective Essays* [Kobiety w filozofii. Filozofowie o kobietach. Eseje subiektywne] (Zielona Gora, 2012). Author pays attention to the problem of women's education in the times of antiquity. She examines the main philosophical schools (for example, "Pythagorean Union") and to the ideas of the most famous women (for example, Perictione, Sappho, Aristoclea, Hypatia). The article shows that in different records of ancient scholars we meet the names that are exactly the names of women. Although we have not many information, but it's known that they were philosophers and scientists. Typically they were daughters of teachers of philosophy and mathematics or were taken to the Academy from the rich families. Author analyzes the sources of the history of women's education, notes difficulties faced by women who wish to learn in the male, misogynistic environment of antiquity.

Keywords: history of education, women's education, misogyny, a school for women in antiquity.